

розвитку загальної моторики, але обов'язково з синхронним мовленнєвим супроводом. Необхідно пропонувати дітям веселі, жартівливі тексти, емоційний настрій яких дозволяє відразу мобілізувати їхню увагу. Дуже важливо, щоб зміст такого тексту «підказував» потрібний рух.

Важливою частиною роботи з розвитку дрібної моторики є пальчикова гімнастика. Пальчикові ігри начебто відтворюють реальність навколишнього світу – предмети, тварин, людей, їх діяльність, явища природи. В ході «пальчикових ігор» діти, повторюючи рухи дорослих активізують моторику рук та мовлення. Пальчикові ігри – це інсценування яких-небудь рифмованих розповідей, казок з допомогою пальчиків. Пропонуючи дітям таку гру, важливо відразу створити їм настрій, правильно вимовляти кожен звук, продумати всі рухи і поступово їх повторювати [6].

В системі корекційно-виховної роботи серед дітей раннього віку робота щодо розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнений вагомий ефект від цих спеціальних вправ. Завдання з розвитку рухів пальців рук повинні приносити дитині радість, не повинні її перевтомлювати.

Велике значення в цих іграх-вправах має текст. Він має бути веселим, доступним для дітей означеного віку. Дітям необхідно пояснювати значення тих чи інших рухів чи положень пальців, зацікавлювати їх у виконанні цих рухів, створювати сприятливий емоційний настрій.

Висновки. Слід зазначити, що є всі підстави розглядати кисть руки дитини як орган, що активізує й стимулює діяльність кори головного мозку, підвищує працездатність усіх її відділів, особливо мовленнєвих.

Мовленнєвий розвиток дитини може бути нормальним лише за умови відповідності розвитку моторики пальців рук віку дитини. Тільки розвиваючи рухи рук дитини регулярно, всебічно, методично грамотно, можна досягти найбільшого ефекту щодо розвитку її мовлення.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі, на нашу

думку, може бути розробка програми пальчикових ігор для розвитку мовлення дітей раннього віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бот О. С. *Формирование тонких движений пальцев рук у детей с общим недоразвитием речи* / О. С. Бот // *Дефектология*. – 1983. – №1. – С. 61.
2. Бозуш А. М. *Готуємо руку дитини до письма* / А. М. Бозуш. – Тернопіль, 1999.
3. Кольцова М. М. *Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка* / М. М. Кольцова. – М.: Педагогика, 1973. – 144 с.
4. Кольцова М. М. *Ребенок учится говорить* / М. М. Кольцова. – М.: Советская Россия, 1979. – 192 с.
5. Лурия А. Р. *Высшие корковые функции человека. 3-е издание* / А. Р. Лурия. – М.: Академический проект, 2000. – 486 с.
6. *Справочник логопеда* / Под ред. М. А. Поваляевой. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 448 с.

УДК 376-056

Н. В. Кукса

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

О. В. Расенко

вихователь, ДНЗ №12 «Росинка», м. Шостка

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ В ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ

У статті висвітлено деякі аспекти корекційно-педагогічної роботи з розвитку дрібної моторики в дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

В статье высветлены некоторые аспекты коррекционно-педагогической работы по развитию мелкой моторики у детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи.

In article presents some aspects of correctional-pedagogical work on the development of fine motor in children of preschool age with the general speech deficiency.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, дрібна моторика, корекційно-педагогічна робота, пальчикова гімнастика.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, мелкая моторика, коррекционно-педагогическая работа, пальчиковая гимнастика.

Key words: general speech deficiency, fine motor, correctional-pedagogical work, finger exercises.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що розвиток мовлення та психічної сфери дитини пов'язаний з розвитком моторики. Вербальне управління рухами на ранніх етапах онтогенезу виникає безпосередньо в ситуації спілкування, коли дитина навчається виконувати дії за словесними вимогами дорослих. У подальшому мовлення перетворюється на засіб організації власної діяльності дитини. Саме в процесі маніпулятивної діяльності дитина пізнає довкілля, встановлюється зв'язок між словом, предметом і дією.

На зв'язок моторики і мовлення вказується в дослідженнях В. Бехтерева, М. Гуревича, А. Лурія, А. Леонт'єва. А. Запорожець зазначає, що формування довільних рухів людини здійснюється за участю мовлення, яке має функції абстрагування та узагальнення. О. Мастюкова виявила у дітей із церебральним паралічем на всіх вікових етапах їх розвитку залежність між динамікою розвитку мовлення та моторики.

Безпосередньо залежність рівня розвитку мовлення дітей від ступеня сформованості дрібної моторики доведено експериментальним шляхом дослідженнями М. Кольцової, Є. Ісеніної, Л. Фоміної.

На думку М. Кольцової, є всі підстави розглядати кисть руки як орган мовлення, а мозкову проекцію руки – як ще одну мовленнєву зону.

Результати досліджень Л. Фоміною свідчать, що при відповідності рівня розвитку дрібної моторики вікові дитини, її мовленнєвий розвиток також перебуває в межах норми. І навпаки, у випадку відставання розвитку дрібної моторики спостерігається затримка мовленнєвого розвитку. При цьому рівень розвитку загальної моторики може відповідати віковій нормі.

У дітей дошкільного віку із ЗНМ порушення/затримка розвитку дрібної моторики проявляється дискоординацією тонких рухів, недостатністю їх диференціації, труднощами переключення з одного руху на інший під час виконання серії послідовних мануальних завдань, уповільненістю темпу рухів кисті і пальців рук. У подальшому це зумовлює певні труднощі в навчальній діяльності, особливо під час оволодіння

дитиною навичками писемного мовлення. Отже одним із важливих напрямів корекційно-логопедичної роботи при ЗНМ є розвиток дрібної моторики.

Аналіз останніх досліджень. Окремі комплекси вправ та ігор для розвитку дрібної моторики в дітей дошкільного віку з розладами мовлення представлено у працях М. Аксенової, С. Большакової, О. Бот, І. Лопухіної, І. Марковської, О. Мастюкової, Л. Рузіної, Т. Ткаченко, В. Цвинтарного та ін.

Зокрема, висвітлено спеціальні прийоми з розвитку дрібної моторики в дітей із ЗНМ (Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічова та ін.), з моторною алалією (Н. Кузьміна, В. Рождественська), з дизартрією (Л. Лопатіна, О. Приходько, Н. Серебрякова), із заїканням (Л. Белякова, Н. Ричкова) тощо.

Натомість, організаційно-методичне та програмне забезпечення корекційної роботи з розвитку дрібної моторики в дітей дошкільного віку із ЗНМ залишається недостатньо визначеним.

Мета статті – висвітлити окремі організаційно-методичні аспекти корекційно-педагогічної роботи з розвитку дрібної моторики в дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на варіативність клінічних характеристик дітей із ЗНМ, загальним для них є системне недорозвинення мовлення [2]. При цьому особливо складним і стійким є порушення формування лексики та граматичного ладу мови. У частини дітей відзначається соматична астения, уповільнення розвитку локомоторних функцій, дикоординація рухів, зниження швидкості і спритності їх виконання [1; 2]. Найбільші труднощі такі діти зазнають під час виконання завдань за словесною інструкцією.

Недостатність розвитку дрібної моторики в дітей із ЗНМ характеризується порушенням як статичної (відтворення праксису пози кистей і пальців рук), так і динамічної координації тонких рухів. Під час виконання завдань на серію послідовних рухів (динамічну координацію) у таких дітей відзначається порушення здатності до переключення з одного руху на інший, що супроводжується значною кількістю персеверацій та перестановок. Найбільш важкодоступ-

ними є завдання на реципрокно координацію кистей і пальців рук.

Під час виконання складноорганізованих маніпуляцій у більшості дітей дошкільного віку із ЗНМ спостерігається загальна моторна невправність, уповільненість та недостатня диференціація тонких ізольованих рухів, порушення чіткості та плавності рухів кистей і пальців рук.

Недорозвинення дрібної моторики відображується на формуванні у дитини із ЗНМ навичок самообслуговування, особливо таких, що вимагають бімануальних маніпуляцій: застібання гудзиків, шнурування взуття, вирізування ножицями тощо.

У тяжких випадках особливості формування і розвитку ручної вмілості в дітей із ЗНМ обумовлюються ураженням опорно-рухового аналізатора, що проявляється обмеженням рухливості в суглобах верхніх кінцівок, порушенням м'язового тону, наявністю насильницьких рухів (гіперкінезів, синкінезій).

Корекційно-педагогічна робота з розвитку дрібної моторики в дітей дошкільного віку із ЗНМ будується з урахуванням таких принципів:

- ✓ комплексний підхід, що передбачає інтеграцію зусиль фахівців різного профілю (логопеда, реабілітолога, вихователів тощо) та батьків;
- ✓ систематичний та цілеспрямований характер діяльності;
- ✓ врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Важливим засобом розвитку дрібної моторики в дошкільнят із ЗНМ є гімнастика для кистей і пальців рук, що може проводитися у вигляді фізкультурних хвилинки, слугувати підготовчою частиною до основного заняття, а також виокремлюватися в заняття із залученням різних пальчикових ігор-казок, ляльок бабібо, тінного театру тощо [1-4].

Під час проведення пальчикової гімнастики (ігор) доцільно враховувати наступні методичні рекомендації:

- ✓ домагатися техніки виконання рухів без синкінезій, вільно, легко, плавно, точно, регулюючи м'язову силу, утримуючи незмінною позу протягом необхідного часу (від 3 до 15 сек.);
- ✓ дотримуватися певної послідовності в

освоєнні пальцевих поз: спочатку відпрацьовуються прості, нескладні за технікою виконання, далі – середнього рівня складності і, нарешті, – технічно складні. Перехід до відпрацювання наступної пози здійснюється за умови засвоєння дитиною попередньої;

- ✓ відбирати такі вправи, які дозволяють поступово задіяти усі пальці рук дитини;
 - ✓ навчати дітей виконувати вправи як за зоровим зразком, так і словесною інструкцією;
 - ✓ враховуючи, що кожній вправі відповідає свій рисунок для створення зорового образу, важливо дотримуватися певної послідовності при їх використанні. Спочатку використовується схематичний рисунок, що демонструє положення пальців. Дитині демонструється рисунок і надається пояснення, яким чином виконується вправа. У міру освоєння вправи дитині можна запропонувати реальне зображення об'єкта, наприклад, зайчика, кози тощо. Поступово потреба в малюнках і поясненнях відпадає і дитині пропонується діяти за назвою вправи. Схематично методика вивчення вправи виглядає таким чином: виконання вправи за наслідуванням із поясненням, потім – тільки за інструкцією, пізніше – за пред'явленням назви вправи;
 - ✓ для відпрацювання вправ, що передбачають розвиток динамічної координації рухів доцільно добирати віршований супровід, зміст якого відображує конкретний рух (дію);
 - ✓ відпрацювання пальцевих поз здійснюється з поступовим прискоренням темпу виконання;
 - ✓ вправи відпрацьовуються спочатку кожною рукою окремо, потім одночасно обома руками;
 - ✓ з метою підвищення коефіцієнту корисної дії вправи мають бути об'єднані таким чином, щоб чергувалося стискання, розтискання та розслаблення кисті; використовувалися ізольовані рухи кожного пальця окремо.
- Комплекс вправ пальчикової гімнастики включає такі блоки завдань [5]:
- ✓ вправи для розслаблення м'язів кистей і пальців рук з елементами самомасажу;

- ✓ вправи на статичну координацію (відтворення певної пози кистей і пальців рук з наступною їх фіксацією);
- ✓ вправи на розвиток диференційованих ізольованих рухів;
- ✓ вправи на розвиток динамічної координації (відтворення серії послідовних рухів);
- ✓ вправи на реципрокну координацію (відтворення різноспрямованих рухів одночасно обома руками).

Крім окремих вправ, можна пропонувати дітям сценки, сюжетні описи у віршованій формі, які без попередньої установки налаштовують дітей на гру, сприяють швидкому запам'ятовуванню слів і рухів [4]. Віршоване мовлення ритмізується рухами, стає більш голосним, із правильним темпом, подихом, що позитивно позначається на формуванні складової структури слова, впливає на слухове сприйняття, вдосконалення фонетичної сторони мовлення, а з іншого боку, самі рухи пальців стають більше точними, виразними, ритмічними, впевненими.

Висновки. Важливим напрямом корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку із ЗНМ є розвиток дрібної моторики, що забезпечує стимуляцію їх мовленнєвого і психічного розвитку.

У більшості дітей дошкільного віку із ЗНМ відзначається відставання в розвитку дрібної моторики, що характеризується дискоординацією тонких рухів, уповільненістю, недостатньою диференціацією ізольованих рухів кистей і пальців рук, порушенням пластичності та виразності рухів.

Робота з розвитку дрібної моторики у дошкільнят повинна бути систематичною, регулярною та проводитися із залученням фахівців різного профілю та батьків дітей.

Пальчикова гімнастика як невід'ємний компонент у структурі корекційної роботи з розвитку дрібної моторики в дітей із ЗНМ включає кілька блоків вправ: розслаблення дрібних м'язів, на статичну координацію, диференціацію тонких ізольованих рухів, динамічну і реципрокну координацію рухів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці програмного забезпечення занять з розвитку дрібної

моторики в дітей дошкільного віку із ЗНМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова М. Развитие тонких движений пальцев рук у детей с нарушениями речи / М. Аксенова // Дошкольное воспитание. – 1990. – № 8. – С. 62-65.
2. Бот О. С. Формирование тонких движений пальцев рук у детей с общим недоразвитием речи / О. С. Бот // Дефектология. – 1983. – №1. – С. 61.
3. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку / Л. Л. Биковець / Таврійський вісник освіти. – 2012. – № 2 (38). – С. 124-131.
4. Кольцова М. М. Ребенок учится говорить. – 2-е изд., переработ. и доп. – М.: Сов. Россия, 1979. – 192 с.
5. Кукса Н. В. Развитие функциональных возможностей рук у детей с церебральным параличом (клиника, обстеження, корекція): [навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / Н. В. Кукса. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 100 с.

УДК 376.1-056.244+616.211-053.2

А. О. Куцомеля

вчитель-логопед Білопільської загальноосвітньої школи-інтернат I-III ступенів ім. А. С. Макаренка

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РИНОЛАЛІЄЮ

У статті висвітлена система корекційної роботи щодо формування правильної звуковимови у дітей дошкільного віку з ринолалією.

В статтє освещена система коррекционной работы по формированию правильного звукопроизношения у детей дошкольного возраста с ринолалией.

The article outlines the system of corrective work on the formation of correct sound in preschool children with rynolaliyeu.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, ринолалія, ринофонія, вада, аномалія, хейлоураностафілопластика.